

Leeskring bibliotheek Rumst -7 januari 2013

Herman Koch
Het diner

Amsterdam: Anthos, 2009.

300 p.

De auteur

Koch werd op 5 september 1953 geboren in Arnhem en verhuisde op zijn tweede naar Amsterdam-Zuid. Zijn middelbare school startte hij op het Montessori Lyceum, waar hij wegens wangedrag van school werd gestuurd. Later studeerde hij een korte tijd Russisch en werkte een jaar op een boerderij in Finland.

Hij is bekend als televisiemaker en acteur in de televisieserie Jiskefet (1990 – 2004), schrijver van romans en korte verhalen, en is columnist voor onder andere de Volkskrant. In 2005 schreef hij het Groot Dictee der Nederlandse Taal. Hij is getrouwd met de Spaanse Amalia en woonde vijf jaar in Barcelona. Zij hebben een zoon, Pablo (1994). Koch schreef ook onder het pseudoniem Menno Voorhof.

“Ik hou er erg van om die personages zo te laten reageren, omdat ik ervan hou andere dan de geijkte standpunten te onderzoeken, grenzen op te zoeken. Dat is ook een van de uitdagingen van schrijven. En dat de lezer begrip heeft voor deze opvattingen, en ze sympathiek vindt, is ook mijn opzet, want dat betekent dat ik geloofwaardige personages heb geschapen. Maar als er mensen zeggen dat mijn personages abject zijn, heb ik daar ook vrede mee. Ik wil niets verkondigen. Mij gaat het er om dat de lezer, zoals Paul, nadenkt over wat hij zou doen.” (interview Haarlems Dagblad)

Bibliografie

1989 - *Red ons, Maria Montanelli*, roman

1996 - *Eindelijk oorlog*, roman

2000 - *Eten met Emma*, roman

2003 - *Odessa Star*, roman

2005 - *Denken aan Bruce Kennedy*, roman

2009 - *Het diner*, roman

2011 - *Zomerhuis met zwembad*, roman

2012 - *Korte geschiedenis van het bedrog, de verhalen*, verzamelde verhalen

Het verhaal

Paul Lohman maakt zich met enige tegenzin klaar om samen met zijn vrouw Claire te gaan eten in een duur restaurant waar zijn succesvolle broer Serge een tafel voor vier heeft gereserveerd. Zelf is Paul een leraar op non-actief met een zoon. Serge is een

bekend politicus, hij heeft een zoon en een dochter en een geadopteerde zoon. Ze komen samen om een familiezaak te bespreken, maar die komt pas ter sprake bij het nagerecht (p. 236). Hun zonen hebben in het pinhokje van een bank een zwerfster mishandeld en uiteindelijk gedood. De veiligheidscamera van de bank heeft hiervan beelden die al verschillende keren zijn uitgezonden op televisie. Tot nu toe leidde dit niet tot een arrestatie, maar de beide ouders hebben hun zonen herkend en Serge wil overleggen wat hen te doen staat. De twee broers hebben hierover heel verschillende meningen. Het komt tot een dramatisch treffen.

De inspiratie

Het idee voor het boek kreeg Koch toen hij op oudejaarsavond 2005 in Barcelona met familieleden dineerde en de vele gesprekken en de verschillende gangen hem inspireerden om een roman te schrijven die zou verlopen volgens de diverse gangen van de maaltijd. Tijdens dat zelfde verblijf zag hij geregeld de schokkende beelden op de Spaanse televisie van de dodelijke aanslag op een zwerfster gepleegd door drie jongens uit een betere wijk van de stad. Zij hadden op 15 december 2005 María del Rosario Endrinal Petit in het portaal van een bank mishandeld en daarna in brand gestoken. De mishandeling werd vastgelegd door de beveiligingscamera's en circuleren nog steeds op YouTube. <http://edwinwinkels.com/2009/04/20/de-neefjes-van-herman-koch/> Twee jongens werden vervolgens opgepakt en in 2008 veroordeeld tot 17 jaar gevangenisstraf. Koch beseftte "Dit zou mijn zoon kunnen zijn of de zoon van ieder ander." Hij wilde daarom het verhaal schrijven van de twee ouders van deze jongens.

De kennis die Koch als bekend tv-figuur heeft over hoe die bekendheid je leven beïnvloedt vond ook zijn weg in de figuur van de politicus.

In januari 2008 diende zich nog een inspiratiebron aan toen Joran van der Sloot en zijn vader bij Pauw en Witteman in de uitzending Jorans onschuld zaten te bepleiten (moord op Natalee Holloway) en een bevriend psychiater tegen Koch opmerkte: "Volgens mij is die vader nog gestoorder dan die jongen."

Waardering

De waardering van het publiek voor het boek is enorm groot, het won de NS Publieksprijs 2009 en kreeg nominaties voor vele andere prijzen. Van het boek zijn momenteel 550.000 exemplaren verkocht en het is verschenen in 17 landen. De 47^e druk is uitverkocht. Ook de recensenten waren bij verschijning erg enthousiast. Later zijn er meer kritische besprekingen verschenen.

"De plot van Koch's nieuwe roman staat als een huis. Maar soms gaat zijn slimme spel met de verwachting van de lezer ten koste van de aandacht voor zijn personages." *Bas Belleman in Trouw 10/01/2009*

"Slechts aan het einde gaat hij over de schreef en perst zijn personages uit tot ze ongelooftwaardig nabij zijn. Maar dat bederft amper het leesplezier. (...) Koch haalt alles uit de kast en heeft daarmee zichzelf overtroffen." *Dirk Leyman in De Morgen 4/2/2009*

"De doorlopende suggestie van geweld en de alomtegenwoordigheid van angst als motor voor de hele poppenkast maken dat je je als lezer hoogst oncomfortabel gaat voelen. Zoals in het echte leven, quoi." *Redactie Humo 10/2/09*

Waardering van de leeskring

Alle leden van de leeskring waren enthousiast over het boek en het onderwerp was bij iedereen lang blijven doorwerken. Men vond het een pageturner met een spannende opbouw, vol humor en met boeiende commentaren op de mensheid. De verschillende personages werden nader besproken en vooral Claire kreeg zeer veel kritiek te verduren, terwijl de verteller op meer begrip mocht rekenen.

Opbouw

Het boek speelt zich af binnen de tijd van een diner en is opgebouwd als een menu, de titels van de hoofdstukken volgen de opeenvolgende gangen: aperitief, voorgerecht, hoofdgerecht, nagerecht, digestief en fooi. Die hoofdstukken samen zijn in 46 kleinere stukken verdeeld die herhaaldelijk uitgebreide flashbacks geven naar het leven voorafgaand aan dit moment.

Door de eenheid van plaats, tijd en handeling krijgt het iets toneelmatig, een klassiek drama in vijf bedrijven met een afsluitende epiloog. Koch lijkt met dit gegeven te spelen in zijn opbouw.

Met elk hoofdstuk krijgt de lezer een nieuw element toegespeeld, dat pas aan het einde een volledig beeld geeft van de situatie. Het verhaal ontvouwt zich van rustig naar heftig, van leuke sketches naar een drama dat ontspoord in een gewelddadig, cynisch einde, waarin de verschillende verhaallijnen samenkomen. Alles wat Koch aanhaalt zal hij ook gebruiken.

Na het mislukte ontkurken van de fles chablis denkt Paul: "En toch was er iets gebeurd dat mij de hoop deed behouden op een explosie later op de avond. Het was als met het pistool in het toneelstuk: wanneer er in het eerste bedrijf een pistool wordt getoond, kun je er donder op zeggen dat er in het laatste bedrijf mee zal worden geschoten. Dat is de wet van het drama." (p. 51) Aan het einde van de avond zal een kapotgeslagen wijnglas Serges kaak openscheuren.

Tijd

Het verhaal verloopt chronologisch met flashbacks.

Plaats en ruimte

Het boek speelt zich volledig af in een restaurant. Deze locatie is voor de auteur aanleiding om zich helemaal te laten gaan in een satirische kijk op moderne sterrenrestaurants. Wie nieuwsgierig is naar het restaurant dat Koch voor ogen stond bij het schrijven, neemt een kijkje op <http://www.restaurantdekas.nl>. De wijk waarin de roman zich afspeelt is de Watergraafsmeer, deel van stadsdeel Oost in Amsterdam.

Toch roept de keuze voor deze plaats en ruimte in dit boek bij de lezer vragen op: is het aannemelijk dat een bekend politicus een heikele familiekwesitie die niet mag uitlekken gaat bespreken in een volgeboekt trendy restaurant?

Perspectief en verteller

Het perspectief ligt bij Paul, hij is de ik-verteller. "Hij spreekt tot degene die zijn kant van het verhaal wil aanhoren." (*H. Koch in Haarlems Dagblad*) Daarnaast is hij ook personage in de roman. Om die reden zinspeelt de verteller in zijn tekst ook vaak op de lezer, voor wie hij menige zaak uit zijn privéleven wil afschermen.

Dat het perspectief bij Paul ligt is sterk bepalend voor de empathie van de lezer. Aanvankelijk zal hij meegaan in de overwegingen van de verteller, in zijn humor en gedetailleerde observaties van de hem omringende wereld. Halverwege het boek begint dat te veranderen, bij de lezer groeit het vermoeden dat er toch iets niet in orde is met Paul en tenslotte wordt hem duidelijk dat hij een psychische aandoening heeft die zijn kijk op de wereld vervormt. Zijn overwegingen zijn wel altijd zo doordacht dat je pas in tweede instantie denkt: hier klopt iets niet.

Hoofdstuk 21 geeft een beschrijving van de moord. "Dit is er gebeurd. Dit zijn de feiten." (p. 126) In deze scène zit het perspectief minder zuiver in elkaar, de schrijver begint wel met de feiten die hij kan weten, maar zo gauw de confrontatie begint worden er zoveel details gegeven dat die nooit zo verteld kunnen zijn door zoon Michel.

Personages

Paul Lohman, de jongste broer die altijd in de schaduw heeft gestaan van zijn oudere broer Serge. Hij is de verteller en als lezer leer je hem aanvankelijk kennen als een weldenkende, sympathieke man die aan de lezer menige glimlach van herkenning ontlokt met zijn scherpe kijk op de moderne uitwassen van de samenleving. Later blijkt dat hij een werkloos leraar is en een psychische stoornis heeft, Koch laat in het midden wat, waarvoor hij medicijnen neemt. Hij is een eenzaat, die zijn eigen leefwereld wil afschermen van een buitenwereld waarover hij een uitgesproken mening heeft maar waarin hij zich niet wil mengen. "Ik wil daar geen oordeel over vellen" (p. 65). Zijn hevige rancune en doorgedreven gewelddadige fantasieën brengen die eerste sympathie aan het wankelen. Op het einde van de roman leert de lezer hem kennen als een zeer asociale en reactionaire man die "het recht opeist een klootzak te mogen zijn". Hij heeft een gevoel van rivaliteit met Claire over de liefde voor hun zoon Michel.

Ook omtrent het karakter van de andere vier personages krijgen we enkel informatie via Paul Lohman, informatie die zeker gekleurd is door zijn (zieke) kijk op iedereen. Geen van deze personages krijgt hierdoor veel diepte.

Serge Lohman is de oudere broer van Paul. Hij is een bekend politicus die bij de komende verkiezingen waarschijnlijk eerste minister zal worden. Hij heeft alles over voor zijn carrière die zijn hoogtepunt nadert. Door de ogen van Paul zien we hem als een ijdele en opportunistische man, van nature een lompe schranser die vrouwen beoordeeld op 'tieten en kont'. Hij speelt een schijnheilige rol.

Claire is Paul's vrouw waarmee hij naar eigen zeggen een goed huwelijk heeft, zij verstaan elkaar. Hij beschrijft haar als erg slim. De lezer concludeert dat zij goed beseft wat de zwakke punten zijn van haar medehuisgenoten en dat zij alles zal doen om hen te verdedigen en haar gezin bij elkaar te houden. Instinct wint het bij haar van moraal. "Een moeder die de moordenaar van haar kind doodschiet, zo'n moeder is Claire." (p. 280)

Babette, de vrouw van Serge, blijft volgens Paul bij zijn broer "omdat Babette gewoon ergens op had ingetekend, op een leven aan de zijde van een succesvol politicus, en dat het zonde was van alle geïnvesteerde tijd om er nu alsnog mee op te houden". (p. 63) Zij heeft een minder sterk karakter dan Claire, volgt de politicus, maar zoekt nu hulp bij haar schoonbroer en zijn vrouw.

Michel, de zoon van Paul en Claire, was blijkbaar de leider in de geweldscène. Hij reageert vrij onverschillig op het gebeurde, hij heeft de psychische aandoening van zijn vader. Vader noch moeder lijken de ontsporing bij te willen sturen.

Thema

In hoeverre is een ouder verantwoordelijk voor de daden van zijn kind, hoe ver gaat hij in het beschermen van dat kind?

Getuigt eerlijkheid altijd van altruïsme of soms ook van hypocrisie?

Motieven

- De eerste zin uit Anna Karenina van Leo Tolstoj: "Alle gelukkige gezinnen lijken op elkaar, elk ongelukkig gezin is ongelukkig op zijn eigen wijze." Koch voegt hieraan toe: "Ik zou daar hooguit aan toe willen voegen dat de ongelukkige gezinnen het nooit alleen af kunnen. Hoe meer getuigen hoe beter." Paul ziet zijn gezin als een gelukkig gezin en wil zich verstoppen voor de rest van de mensheid, het gezin van zijn broer is volgens hem ongelukkig en zelfs samengesteld met het oog op behagen van het publiek.
- De gerant die komt vertellen wat er op de borden ligt en de (geestige) observaties van menselijke ijdelheid verwijzen naar de schijnheiligheid van de broer, maar ook naar het veinzen, de quasi deftigheid en huichelachtigheid van onze maatschappij, vooral bij de 'winners'.

Stijl

Zeer vlot leesbare taal in korte zinnen. Snedige humor.

Titel

De titel 'Het diner' is onvermijdelijk, zowel naar vorm als inhoud van de roman.

Motto

Stukje dialoog uit de film *Reservoir Dogs* van regisseur Quentin Tarantino. Een dievenbende ontbijt gezamenlijk voor ze aan een diamantroof beginnen. Er ontspint zich een discussie tussen de leden van de bende als een van hen weigert bij te dragen aan de fooi voor hun dienst.

De tipping-scene vind je op <http://www.youtube.com/watch?gl=BE&v=Z-qV9wVGb38>

In de roman tipt Paul de gerant waaraan hij zich heel de maaltijd geërgerd heeft, met 450 euro. Zwijggeld voor het verhullen van een moord.

Er zitten nog verwijzingen naar klassieke films in het boek: Films waaraan Paul denkt in het Franse buitenhuis van zijn broer: *Straw Dogs* / Sam Peckinpah (1971) en *Deliverance* / John Boorman (1972) zijn zeer gewelddadige films over stedelingen die zich op het platteland wagen (p. 77). *Blow-up* / M. Antonioni (1966) vertelt het verhaal van een mysterieuze moord (p. 152). *Guess Who's Coming to Dinner* / Stanley Kramer (1967) gaat in op de moeizame acceptatie van zwart en blank in elkaars familiekring (p. 86).

Genre

Psychologische roman over de reactie van twee ouderparen op het feit dat hun zonen een zwerver hebben omgebracht. Er zitten zeker thrillerelementen in het verhaal. De manier waarop de verteller naar het restaurantgebeuren kijkt lijkt dan weer meer op een satire. Vooral de thriller- en de satirische elementen doen het boek lezen als een trein.

De auteur bestrijdt dat hij satire schrijft, satire is uitvergroting van situaties, hij wil er enkel vanuit een andere invalshoek naar kijken.

Bewerkingen

Het boek is voor toneel bewerkt in het Nederlands (première 23/02/12) en in het Duits.

http://www.youtube.com/watch?v=b_sB2VNMONG voor de trailer van het toneelstuk.

De filmrechten voor 'Het diner' zijn verkocht en de film wordt in 2013 in de bioscopen verwacht.

Hoewel Koch in zijn opbouw speelt met de vereisten van het klassieke drama, zit er zeer weinig dialoog in de roman.

Meer info

www.hermankoch.nl

Herman Kochs 'Diner' / Maarten Moll. Haarlems dagblad 7/1/2009

Lees ook: *How to be good* / Nick Hornby (2001)

Discussievragen

- Bij wie is dit boek lang blijven nawerken? Waardoor precies?
- Bij wie lag jouw sympathie in het boek, bij Paul of bij Serge? Er zijn volgens de auteur ook veel mensen die zich volledig in Paul herkennen, hij doet wat zij denken. De schrijver herkent ook veel van Paul in zichzelf. En jij?
- Waarover gaat dit boek? Wat is de kernvraag die het stelt?
- Vindt je het geloofwaardig dat een gesprek over een dergelijk precair onderwerp in een restaurant wordt gepland? Kan Serge hiervoor gekozen hebben omdat hij eerder al is neergeslagen door zijn broer? Wat voor discussie zou het geworden zijn als dit gesprek bij een van de broers thuis was doorgegaan? De schrijver merkte in een interview op: *“Dineren in een restaurant is een concentratiemoment omdat je niets anders kunt doen, je wordt niet afgeleid. Daarom praten mensen openhartiger met elkaar.”*
- Wat bepaalt volgens jou het karakter van een kind het meest: nature of nurture? De genetische aanleg of de opvoeding? Hoe denkt Koch erover volgens dit boek?
- Hoe moet het volgens jou verder met deze jongens?
- Door alles zich te laten afspelen op één plaats en binnen de tijd van een maaltijd krijg je eenheid van plaats, tijd en handeling, de oude toneelwet. Lijkt het je gemakkelijk om te zetten naar toneel?
- Hebben de personages volwaardige karakters mee gekregen? Wie wel, wie niet? Of worden het eerder pionnen in de structuur van het drama van de auteur?
- Waarom grijpen Paul en Claire zo radicaal in aan het einde van het boek? Hoe was het gesprek afgelopen als beide ouders onbekend waren?
- Michel lijkt zijn moeder meer te vertrouwen dan zijn vader. Waarom?
- Hebben Paul en Claire een goede relatie met elkaar volgens jou? Ze houden heel wat zaken voor elkaar verborgen... Een van de uitgangspunten voor het boek was volgens Koch *“Ik ga een boek schrijven over een goeie relatie. Dat was één van de uitgangspunten: gewoon twee mensen die gelukkig zijn met elkaar. Terwijl ze toch niet alles van elkaar weten, maar daar hebben ze vrede mee. Die enorme eerlijkheid is vaak alleen maar egocentrisch. (...) Paul en Claire verzwijgen dingen omdat ze elkaar proberen te beschermen. Zij is ongerust dat hij weer raar wordt als hij te veel weet. Tegelijkertijd houdt ze juist van hem omdat hij zo raar is.”*
- Wat vind je van het einde van het verhaal? Was het een teleurstelling, liep het allemaal met een sissert af? “Lieve papa”, is dit vader-zoonliefde of neemt de zoon verantwoordelijkheid voor de vader?
- Is dit volgens jou een boek dat de tijdgeest vangt? Uit wat blijkt dit vooral?
- Marja Pruis schreef in haar recensie: *“Doordat Koch van zijn verteller uiteindelijk een échte gek maakt, met een pathologische ziektepatroon, in plaats van iemand als jij en ik en iedereen, haalt hij de angel uit het drama.”* (Marja Pruis, Groene A'dammer 13/3/09) Deel je die mening?